

Pripombe k odnosom med preiskovalcem in preiskovancem*

Teodor Košir

Mnogo je bilo že napisanega o vlogi in pomenu psihologije v preiskovalnem postopku. Večina avtorjev se strinja, da bi moral preiskovalec poznati osnove psihologije, ki naj bi mu pomagale razumeti obdolženčevo delovanje in reagiranje. Toda to ni dovolj.

Preiskovalčeva naloga je, da ugotovi in dokaže obdolženčevo krivdo ali nedolžnost. To je naloga »uslužbenca« kriminalista, ki živi v nekem delovnem kolektivu in ima sebi nadrejenega ter morda tudi podrejenega uslužbenca. Toda uslužbenec je človek, ki ne živi samo kot kriminalist, temveč izven službe tudi v nekem okolju. Na to okolje vpliva on kot psihofizična oseba in obratno — okolje vpliva na njegovo psihofizično osebnost.

Preiskovalec je človek in kot takšen mora biti v preiskavi življenjski, s tem pa nujno vnaša vanjo negotovost, upe in pričakovanja. Tudi on reagira osebno in često z napetostjo na dogodke med zasliševanjem. Preiskovalec ima svoje potrebe in probleme, ki so določeni po njegovi preteklosti in poklicu. Večinoma obstoje osebni razlogi, da se je odločil za svoj poklic. Z delom si išče neko osebno zadovoljitev in trdnost, kar gotovo vpliva tudi na odnose v preiskavi. To se pravi, da lahko preiskovalec, ki sicer zna pravilno oceniti obdolženčeve psihofizične reakcije, a pri tem ne zna oceniti svojih reakcij, mnogokrat vseeno napačno ocenjuje, ker pozablja na svoje lastno zadržanje do delikta in obdolženca.

Iz tega sledi, da naj sicer psihologija pomaga preiskovalcu razumevati obdolženčeve psihofizične reakcije, toda nič manj pa ni pomembno spoznati in pravilno tolmačiti lastno reagiranje, ki ravno tako vpliva na pravilen ali nepravilen potek preiskave.

I.

Odnosi, ki vladajo med preiskovalcem in njegovimi nadrejenimi sodelavci in podrejenimi, vplivajo na odnose pri zasliševanju. Preiskovalec dobi nalogo od nadrejenega uslužbenca, ki od njega pričakuje, da jo bo uspešno opravil. Že v tem je skrita grožnja za preiskovalca: uspeh ali neuspeh. Uspeh mu nudi gotovost in sprostitev, neuspeh pa povečuje negotovost in stopnjuje napetost, ki jo sproži že sama prevzeta naloga. Dober

predstojnik bo zmanjšal napetost s tem, da se bo zanimal za potek preiskave, razumeval ovire, ki nastajajo, in pomagal z nasveti. S tem pa ne bo samo zmanjšal napetosti, temveč bo posredno vplival tudi na odnose med preiskovalcem in obdolžencem ter mnogo pripomogel, da bo naloga zadovoljivo rešena. Če pa je preiskovalec prepuščen sam sebi in predstojnik stalno pritiska nanj ter ne razumeva preiskovalčevih objektivnih in subjektivnih težav, marveč le priganja, da bi bila naloga čimprej in uspešno rešena, tedaj raste v preiskovalcu ne le napetost in negotovost, temveč se v njem budi odpor do predstojnika, s tem pa tudi odpor do prevzete naloge in seveda tudi odpor do obdolženca. Nujno je, da so odnosi v takšni preiskavi napeti in da je uspeh zelo dvomljiv.

Večkrat je takšen odnos predstojnika do preiskovalca izraz negotovosti predstojnika, ki hoče s poudarjanjem nadrejenosti (agresivnim postopkom) prikriti svojo negotovost. Lahko pa je takšen odnos pogojen po občutku večvrednosti nadrejenega do podrejenega. Tedaj lahko takšen nastop vzbudi v podrejenem občutek manjvrednosti.

Preiskovalec, ki ima občutek manjvrednosti, se loti reševanja naloge s povečano napetostjo in negotovostjo, ki se je želi rešiti s kompenzacijo, v tem primeru s povečanim delom. Navadno je povečano delo povezano tudi s povečanim pritiskom na obdolženca, ki mora večkrat trpeti dolga zasliševanja, kar budi v njem upor, ki se kaže v laži in nesodelovanju. V tem primeru preiskovalec ni našel sprostitev, ni našel pravilne poti in mu je kompenzacija celo povečala napetost, ker vidi, da v preiskavi nikakor ne more z mrtve točke. Sedaj pa se lahko sproži psihičen proces, ki je mnogokrat zelo značilen za ljudi pod povečanim čustvenim pritiskom. To je proces zoževanja psihične dejavnosti. Vsa pozornost je ozko usmerjena in zato je tudi intelektualno delovanje zoženo ter usmerjeno na reševanje problema samo po eni, in to ozki poti, ki je lahko že v osnovi zgrešena. Jasno je, da bo pri tem trpela kvaliteta dela, trpel pa bo tudi odnos med preiskovalcem in obdolžencem.

Zelo nevarno je tudi precenjevanje ali podcenjevanje preiskovalčevih poklicnih sposobnosti. Eno kot drugo vodi do povečanja njegove napetosti in negotovosti. Precenjevanje nujno vodi do strahu, da bi se pridobljeno mnenje o njem ne izgubilo. Strah pred

* Referat na psihološkem seminarju za kriminaliste v septembru 1959.

neuspehom lahko vodi do pritiska na obdolženca, če preiskava ne poteka po preiskovalčevih željah in zahtevah. Podcenjevanje pa žene preiskovalca, da bi dokazal nepravilnost takšne ocene in si zato prizadeva, da bi za vsako ceno dosegel uspeh, kar spet vodi do pritiska na obdolženca. Poleg tega pa lahko vodi podcenjevanje v občutek manjvrednosti, to se pravi, da se poveča napetost, ki se nato lahko sprošča ravno v odnosu do obdolženca.

Predstojnikova ocena o preiskovalčevi sposobnosti mora sloneti na nepristranskem poznanju njegove osebnosti, inteligence, splošne izobrazbe, strokovne izobrazbe in življenjskih izkušenj. To naj bo tudi kriterij, po katerem bo predstojnik ocenil, kakšno nalogo lahko prevzame preiskovalec oziroma koliko bo uspešno rešil posamezno nalogo. Tudi preiskovalec mora poznati sam sebe. Znati mora oceniti težavnost naloge, presoditi, ali bo sposoben uspešno končati preiskavo in imeti mora do ocene kritičen odnos, to se pravi, da izroči nalogo drugemu preiskovalcu, ne da bi pri tem trpel njegov ponos.

Kakor v vsakem poklicu, je tudi kriminalistu nevaren stalen ali zelo pogosten neuspeh. Preiskovalec, ki ne uspeva v svojem poklicu, postane negotov, zagrenjen in včasih nekritičen do prevzete naloge in do obdolženca. To negotovost pa nujno vnaša v preiskavo in v odnose do obdolženca. Obdolženec kaj kmalu opazi preiskovalčevo negotovost in če je kriv ter vsaj malo inteligenten, bo znal to izrabiti v svoj prid. Inicijativa lahko preide iz preiskovalčevih rok v obdolženčeve in preiskovalec se znajde v podrejeni vlogi, ki nikakor ni v korist preiskavi. Netrdni preiskovalec pa, ker čuti, da mu situacija uhaja iz rok, in da bi zato pokazal obdolžencu, da on obvladuje situacijo, postane proti obdolžencu napadalen, grob in prezahteven.

Zelo negativno vpliva na potek preiskave in na odnose med preiskovalcem in obdolžencem že vnaprejšnje mnenje o obdolženčevi krivdi, ki so si ga ustvarili nadrejeni in pogosto tudi javnost. Preiskovalec, ki ni trden v svoji lastni oceni, na katerega lahko sugestivno vplivamo ali pa se rad prikupi svojim nadrejenim, bo napeel vse sile, da temu mnenju zadosti. Njegov odnos do obdolženca bo slonel že od vsega začetka na mnenju, da je obdolženec kriv, še boljše rečeno, da obdolženec mora biti kriv. Jasno je, da bo taktiko zasliševanja prilagodil tako, da bi obdolženca prisilil do priznanja, in bo na obdolženčev povečan odpor odgovoril s povečano agresivnostjo.

Znajdemo se v začaranem krogu: preiskovalčev pritisk povečuje obdolženčev odpor, preiskava se vleče, nadrejeni zahtevajo rešitev, pritiskajo na preiskovalca, ta spet pove-

čuje pritisk na obdolženca, ki pa na to reagira s še večjim odporom.

Seveda obstojita v tem primeru dve možnosti:

1. Obdolženec ni kriv, torej ne more priznati in ugoditi željam vseh tistih, ki žele narediti iz njega »grešnega kozla«. Večkrat pa obstoje okoliščine, ki navidez bremene obdolženca. Tedaj se bo vnaprejšnje mnenje o njegovi krivdi še okrepilo in dogodi se lahko, da obdolženec ne more dokazati nedolžnosti in da bo po krivici kaznovan.

2. Obdolženec je kriv, toda noče priznati.

V obeh primerih je postopek do obdolženca enak. Preiskovalec želi ugoditi mnenju nadrejenih in za vsako ceno dokazati obdolženčevo krivdo. Obdolženec ni kriv in zato ne more priznati, preiskovalčev pritisk se stopnjuje. Obdolženec je kriv in noče priznati, preiskovalčev pritisk se prav tako stopnjuje.

V enem in drugem primeru preiskovalec (pa tudi njemu nadrejeni) ni kos svoji nalogi. Stoji pred oviro, ki jo ne zna pravilno prebroditi. To se pravi, da ne more zadostiti svoji potrebi, da bi ugodil mnenju nadrejenih (ali javnemu mnenju). Pri tem je zavrt. Napetost v preiskovalcu raste, s tem pa raste njegovo neprimerno ponašanje do obdolženca, ki čuti to v povečanem pritisku nanj.

Nekaj podobnega se dogaja tudi tedaj, če si preiskovalec na podlagi predhodnih poizvedb ustvari določeno mnenje o obdolženčevi krivdi ali nedolžnosti. Njegova taktika do obdolženca je s tem že vnaprej določena in dokončna. Preiskovalec meni, da je verzija, za katero se je odločil, edinole pravilna in se je drži kot pijanec plota. Pri tem pa se ne zaveda, da se je odločil za to verzijo ne toliko na podlagi objektivnih dokazov, temveč da je njegova odločitev često plod povsem subjektivnih vrednotenj, kot so prece-njevanje samega sebe, osebna podzavestna simpatija ali antipatija do obdolženca, javno mnenje ali mnenje nadrejenih, verzija je najlažja rešitev itd. Preiskovalcu je vse jasno in tako rekoč dokazano, manjka samo še obdolženčevo priznanje. Če je verzija točna, tedaj teče vse gladko. Če pa ni (kar je pogostejše), tedaj stoji preiskovalec spet pred nalogo, ki je ne bo rešil, dokler ne bo uvidel, da je zašel na napačno pot. V tem času pa bo nujno trpel odnos med njim in obdolžencem.

V takšnem primeru je možen celo paradoks, ki je videti na prvi pogled nemogoč. Zgodi se namreč lahko, da je preiskovalec prepričan o obdolženčevi nedolžnosti in mu z vsemi silami pomaga »dokazati«
njegovo nedolžnost, čeprav je obdolženec v resnici kriv.

II.

Preiskovalec želi v preiskavi dognati resnico. To zahteva od njega njegov predstojnik, pa tudi on sam, saj je to njegova osnovna službena dolžnost. Do resnice ne more priti vednosamo s proučitvijo razpoložljivega gradiva, temveč se mora dokopati do nje navadno z neposrednim stikom — razgovorom s pričami in obdolžencem. Razgovor z obdolžencem je plod nadrobnega proučevanja razpoložljivega materiala, iz katerega so vzeti vsi momenti, ki niso jasni in bi jih obdolženec lahko s svojimi odgovori razjasnil. Preiskovalec si je torej izdelal načrt, kako naj poteka zasliševanje, in zato zahteva od obdolženca odgovore. Želi pa, da bi bili obdolženčevi odgovori resnični.

a) Če obdolženec govori resnico od vsega začetka in vztraja pri njej do konca, tedaj je preiskovalčeva naloga lahka, zadovoljen je, saj se vse odvija tako, kot predvideva njegov načrt zasliševanja.

b) Obdolženec je v začetku odkritosrčen. Preiskovalec pa lahko s svojim ponašanjem vzbudi v njem odpor, tako da se odkritosrčnost spremeni v popolno nesodelovanje. To se lahko zgodi tedaj, če preiskovalec hote ali nehoče pokaže do obdolženca odpor, zaničevanje, pomilovanje ali začne celo komentirati njegova priznanja z neprimernimi izjavami. Obdolženčeva reakcija na tako ponašanje bo večidel odpor, kajti obdolženec, ki odkritosrčno priznava svoje dejanje, pa naj bo odkritosrčnost posledica kakršnihkoli vzrokov, upravičeno pričakuje, da bo preiskovalčev odnos do njega razumevajoč in človeški. Če tega pričakovanja preiskovalec ne izpolni, se mu bo obdolženec maščeval s tem, da bo odrekel sodelovanje in bo začel tajiti. To napako bo preiskovalec le težko popravil. Zlasti težko zato, ker se večinoma ne bo zavedal, da je za spremembo v obdolženčevem ponašanju odgovoren sam. Vzroke sprememb bo iskal pri obdolžencu, to pa bo vodilo do novih konfliktov, do povečanega pritiska na obdolženca, kar pa večidel ne bo »zlomilo« obdolženčevega odpora in ga privedlo do sodelovanja ter odkritosrčnega priznanja.

c) Obdolženec že spočetka kaže, da ne želi priznati krivde, in zato ne bo odkritosrčen. Vendar je to več ali manj preiskovalčevo subjektivno mnenje. Preiskovalec ne more že od vsega začetka vedeti, ali ima pred seboj pravega storilca ali ne. Ali govori obdolženec resnico ali ne, lahko ugotovi šele po daljšem razgovoru, ko lahko sklepa iz obdolženčevih odgovorov, če je odkritosrčen ali ne. Včasih potrebuje celo več kontaktov in še nadroben preskus odgovorov na terenu, da se prepriča o njihovi verodostojnosti. Vse dotlej pa je preiskovalec v negotovosti, v napetosti in

zato lahko postane nestrpen ter napadalen do obdolženca, lahko pa prijateljski in človeški.

III.

Preiskovalec je oseba, ki je naučena neke tehnike opazovanja in nekega načina mišljenja o obdolženčevem ponašanju ter skuša na osnovi tega priti do objektivnih zaključkov. Toda to še ni vse. Tako preiskovalec kakor obdolženec imata podzavestne reakcije, ki vplivajo na ponašanje obeh. Način njunega mišljenja je posledica mnogoštevilnih vplivov (zunanjih in notranjih), katerim sta bila v življenju podvržena. Oba sta stala v življenju pred željami in potrebami, katerih nista mogla uresničiti. Mnogi konflikti niso bili razrešeni in zato nujno odsevajo v vsakdanjem ponašanju obeh. Seveda ne vplivajo vsi zatrti konflikti enako na njuno ponašanje. Vendar pa lahko na grobo orišemo načine ponašanja, ki so v vsakdanjem življenju zelo pogostni in zato do neke mere tipični.

Najpogostejše srečamo preiskovalca, ki zavzema ponašanje nadvladovanja (dominiranja). Takšno ponašanje je sicer do neke mere potrebno in celo koristno v odnosu med preiskovalcem in obdolžencem, toda le toliko časa, dokler je to izraz potrebe, da preiskovalec obdrži v svojih rokah potek preiskave. Če pa pokaže preiskovalec s svojim ponašanjem, da je on »vse« in da pomeni obdolženec le osebo, ki mora gledati v preiskovalcu »moč«, »oblast«, »pravico« in tako dalje, bo obdolženec večidel reagiral z odporom, z molkom in ne bo sodeloval. Tedaj se bo znašel preiskovalec pred problemom, kako obdržati to »nadvlado«. Nujno je, da zaide v nove napake, da poveča pritisk, ker želi »dokazati« obdolžencu, da je on tisti, ki dominira. V tej želji pa je lahko zajet tudi občutek manjvrednosti, ki ga hoče preiskovalec s takšnim postopkom kompenzirati. Mislim, da je tov. Kidrič z izrazom »biciklizem« kaj dobro zajel tisti tip ljudi, ki imajo poleg drugih negativnih psihičnih lastnosti tudi občutek manjvrednosti in so do nadrejenih skrajno klečeplazni, kar nato kompenzirajo navzdol z agresijo; hočejo pokazati in dokazati, da tudi oni nekaj pomenijo. Vendar je učinek takšnega ponašanja navadno ravno nasproten, kot si ga želijo. Pri podrejenih vzbudijo odpor in celo sovraštvo. To pa sta dve lastnosti, ki nikakor ne izpodbujata ljudi k sodelovanju in zaupanju.

Marsikateri preiskovalec se niti ne zaveda, da tiči v njem sadizem. Ravno v odnosu med preiskovalcem in obdolžencem pa je polno momentov, ki jih lahko izkoristi k sadizmu nagnjeni preiskovalec za zadovoljitev te perverzности. Preiskovalec skuša prodreti v obdolženca, skuša odkriti njegove najbolj skrite

misli, želje in bojazni, prodira tako rekoč v obdolženčev intimni svet, v zameno pa mu ne odkriva svojih skritih misli, želja, bojazni itd. Kakor vsak človek, tako tudi obdolženec ne želi, da bi kdorkoli prodril v njegovo duševnost. Kolikor preiskovalec v tem uspe, bo obdolženec gotovo pokazal, da mu je nerodno, da ga razkritje boli, in tu je sedaj material, ki ga k sadizmu nagnjeni preiskovalec lahko izkorišča. Vrtati začne po bolečem mestu, zahteva še in še, želi iti v najmanjše nadrobnosti, ki večinoma niso v zvezi s samim deliktom, pokaže morda celo, kako je z odkritjem zadovoljen. Obdolženec gotovo ne bo reagiral s sodelovanjem, s pripravljenostjo, da bi zadovoljil preiskovalca, temveč ravno nasprotno, pokazal bo odpor in se zapiral sam vase. Jasno je, da preiskovalec ni dolžan odgovoriti na zaupljivo obdolženčevo izpoved s svojo izpovedjo. Vsekakor pa je dolžan, da to izpoved sprejme s toplino razumevajočega človeka in da jo izkoristi za poglobljeno spoznanje obdolženčeve osebnosti.

Preiskovalec, ki je nagnjen k sadizmu, lahko zadovoljuje svoj nagon tudi v nasprotni smeri. Pravzaprav si niti ne želi, da bi obdolženec takoj priznal delikt, s samim ponašanjem ga goni k odporu in ko to doseže, povečuje pritisk in uživa v tem, da obdolžencu zatrjuje, kako okorel hudodelec je, da mora on — služabnik resnice in pravice — uporabiti celo ostra sredstva, s katerimi bo zlomil njegovo zakrknjenost.

Verjetno je še več oblik preiskovalčevega ponašanja, ki nagiba k sadizmu. Ena izmed njih je tudi naslednja: preiskovalec ima dokaze, ki neizpodbitno dokazujejo obdolženčevo krivdo, toda ni mu do tega, da bi takoj nastopil s njimi. Najprej igra igro »mačke in miši«; navidezno verjame v neodkritosrčno izjavo obdolženca in mu celo pomaga pri zagovoru, v primernem trenutku pa udari z neizpodbitnim dokazom po njem, mu zruši zamišljeni zagovor in uživa nad njegovim prepadenim obupom. Kakšen odpor do preiskovalca in s tem do oblasti (kajti preiskovalec predstavlja obdolžencu oblast v najširšem pomenu) bo ostal v obdolžencu, je vsakomur jasno. Mnogokrat bo obdolženec že takrat po tihem koval naklepe, kako se bo nekoč maščeval nad preiskovalcem. Če ga pa ne bo dosegel, se bo maščeval nad tem, kar ta predstavlja, to je nad oblastjo. (V tem tiči pogosto tudi eden izmed razlogov povratništva.)

Preiskovalec, ki je nagnjen k masohizmu, bo gledal na obdolženca kot na »osebnega sovražnika«, ki mu greni življenje in mu skuša omajati njegov življenjski obstoj. V obdolžencu bo iskal napake, ki jih ta morebiti sploh nima. Vsak najmanjši obdolženčev

izpad bo napihnil. Na koncu bo obdolženca ocenil za človeka, ki je zmožen storiti najhujše hudodelstvo.

Možno je tudi nasprotno. Preiskovalec se lahko delno projicira v obdolženčevi osebnosti. V njegovi življenjski zgodbi išče podobnosti s svojo življenjsko potjo in ker je subjektivno prepričan, da je sam večna žrtev agresije drugih, bo takšno gledanje prenesel tudi na obdolženca. Menil bo, da je obdolženec tudi žrtev nesrečnih okoliščin in napak drugih ljudi.

Podobno je tudi s preiskovalcem, katerega osnovna poteza je negotovost. Že takoj spčetka ne bo mogel določiti, kaj je za preiskavo bistveno in kaj ne. Tako pripravljen oziroma nepripravljen bo začel z zasliševanjem. Tudi njemu kaj lahko uide iniciativa v odnosu do obdolženca. Če se negotovosti pridruži še masohizem, bo izid preiskave prav gotovo negativen. Lahko pa je nasprotno, in sicer, da skuša preiskovalec zakriti svojo negotovost. To pa lahko doseže edino s pristiskom na obdolženca.

Za vsako preiskavo je do neke mere potreben hladno ocenjujoč odnos, toda v primernem trenutku se mu mora pridružiti preiskovalčevo razumevanje. Preiskovalec mora na podlagi podatkov, ki jih je dobil s terena, in na podlagi podatkov, ki jih je dobil pri osebnem stiku z obdolžencem, priti do kolikor mogoče objektivne resnice. Do te pa nikakor ne bo mogel priti, če bo zavzel do delikta in obdolženca odnos, ki je subjektivno in čustveno obarvan. Simpatija ali sovraštvo do delikta ali obdolženca nujno ovirajo preiskovalca v njegovem presojanju o krivdi ali nekrivdi. Pri tem pa mora preiskovalec paziti, da ne bo zašel v skrajnost, to je v povsem brezčuten odnos do obdolženca in bi gledal v njem samo objekt, nad katerim mora opraviti svojo službeno dolžnost.

Biti do koga ali do česa objektivni je zelo težko. Do tega se lahko povzpne samo oseba, ki ima zelo bogate življenjske izkušnje, in jih zna tudi uporabljati ter je čustveno uravnovešena in dozorela.

So ljudje, ki si nikakor ne morejo in se celo bojijo ustvariti primeren kontakt z okolico, v kateri živijo. Izogibajo se družbe, nimajo stalnih prijateljev, zaprti so sami vase, živijo v svetu, ki so si ga ustvarili v svoji domišljiji. Med njimi je mnogo nevrotikov. Mnogo je vzrokov, ki porajajo nevroze. V glavnem se porajajo tedaj, ko ostajajo precej močni impulzi nezadovoljeni in ko jih oseba ni uspela bodisi sublimirati ali jih kako drugače kompenzirati.

Ovire, ki preprečujejo zadovoljitev, so lahko zelo različne: lahko so v okolju tiste osebe ali v neki njeni pomanjkljivosti (po-

haljenost, napaka v govoru, grdota, majhna postava itd.) ali pa so v zavirajočih čustvih in težnjah (čustva sramu, krivde, nesposobnosti, strahu pred napori, odgovornostjo, odločitvami, egocentričnost itd.).

Preiskovalec, ki je socialno odmaknjen ali zavrt, to se pravi, da ni zmožen normalnega stika z okolico, v kateri živi, ne bo mogel najti pravega stika niti z obdolžencem. Ne bo mogel razumeti potreb in nagnjenj, ki so pripeljali obdolženca do delikta, saj ne more razumeti in zadovoljiti svojih. Po drugi strani pa je možno, da pomeni preiskovalcu stik z obdolžencem nadomestilo za stik, ki si ga ne more ustvariti v normalnem okolju. Seveda tu ne more biti enakovrednih odnosov. V normalnem življenju je za odnose med ljudmi bistveno vzajemno zaupanje, ki pa spet sloni na načelu več ali manj enakovredne zamenjave: obe strani morata hkrati dajati in sprejemati.

V preiskavi, to je v stiku z obdolžencem, najde takšen preiskovalec možnost, da samo sprejema, on pa ni dolžan dajati. To je enostranski stik, ki ga bo obdolženec uvidel in temu primerno uravnal tudi svoj odnos do preiskovalca.

Vse doslej opisane oblike ponašanja nika- kor ne smemo jemati kot ločene elemente, med katerimi ni povezave. Opisali smo jih ločeno samo zato, da bi jih lažje analizirali. V resnici je ponašanje zmes vseh elementov, ki se med seboj prepletajo. Možno je, da je pri kom kakšen element stalno močnejše po- udarjen, ali pa se prevladujoči element stalno menjava in je odvisen od mnogih vplivov.

Pri tem je zelo važno, ali se preiskovalec zaveda ali ne zaveda, kateri element prevla- duje pri njem le v nekem trenutku ali pa stalno. Preiskovalec, ki se ne zaveda, kateri mehanizmi uravnavajo njegovo ponašanje, oziroma kateri prevladujoči tip določa njegov odnos do obdolženca na splošno ali pa v po- sameznih primerih, ne bo mogel objektivno oceniti obdolženčevega ponašanja, kajti v oceno bo vnesel seveda večji ali manjši del osebnega razpoloženja, ki sloni na prevladu- jočem mehanizmu njegovega ponašanja. Tako bo preiskovalec, ki ni trden, gledal na ob- dolženčevo ponašanje nezaupno, njegovi za- ključki ne bodo trdni, ne bo znal oceniti, kaj je bistveno za nadaljnjo preiskavo in kaj je resnica oziroma laž.

Lahko pa je tudi nasprotno, in sicer, da se preiskovalec zaveda svojega nepravilnega odnosa do obdolženca in hote vnaša v ta odnos sadizem oziroma grob nadvladujoč element ponašanja. Takšno ponašanje pa opravičuje pred samim seboj in pred dru- gimi, češ da je v borbi proti hudodelstvenosti dovoljeno vsako sredstvo, kajti hudodelec je

družbeno nevarno bitje in njegovo ravnanje ni nič drugega kot želja, da se hudodelec odkrije in s tem reši ogrožena družba. V tem primeru je preiskovalec svoje ponašanje ra- cionaliziral. Oporo za svojo racionalizacijo pa je našel bodisi v zastarelem gledanju na hu- dodelca, ki je slonelo izključno le na repre- sivnem obravnavanju hudodelstvenosti, ali pa morda tako ocenjujejo hudodelstvenost njegovi nadrejeni in je tedaj racionalizacija preiskovalcu le dobrodošlo opravičilo za za- vestno agresivno ponašanje ali pa opravičilo pred samim seboj, če agresivnost ni osnovna poteza preiskovalčeve osebnosti. V prvem in drugem primeru pomeni racionalizacija tudi pobeg pred občutkom krivde, ki jo občuti preiskovalec zaradi agresivnega ponašanja do obdolženca. Občutek krivde je lahko zavesten, predzavesten ali pa čisto podzavesten.

Tako smo si na kratko ogledali najvaž- nejše elemente, ki vplivajo na preiskovalčevo ponašanje do obdolženca. Do kakšnih prak- tičnih zaključkov lahko pridemo na podlagi dosedanjega pregleda oziroma kakšen naj bi bil »idealen« preiskovalec?

Preiskovalec mora biti duševno in telesno dozorela ter uravnovešena osebnost. To se pravi, da čustveno neuravnovešene osebnosti ne morejo biti dobri preiskovalci, ker bi bili preveč podvrženi zunanjim in notranjim vpli- vom, tako da bi se njihovo ponašanje me- njavalo v skladu z zunanjimi ali notranjimi impulzi, s tem pa bi se menjaval tudi čustveni odnos do obdolženca oziroma do ocenjevanja materialne resnice. Vsakdo izmed nas naj se spomni, da postane včasih zaradi kakršnih- koli osebnih težav razdražljiv, napadalen ali, kakor pravimo, »nasajen« in to svojo slabo voljo iztresa na osebo, ki z vzroki slabe volje še zdaleč nima nobene zveze. Slabe volje in vzroka zanjo se lahko zavedamo, toda naj se trudimo še toliko, vendarle ne moremo ob- jektivno uravnati svojega odnosa do nedolž- nih »žrtev« v naši okolici.

Preiskovalec mora objektivno opazovati in ocenjevati med celotno preiskavo. Vsak, še tako neznamenit čustveni odnos do obdolženca ali do delikta vnaša v opazovanje in ocenje- vanje subjektivno presojanje in s tem mož- nost napačnega odnosa do obdolženca. Tej napaki se preiskovalec izogne samo, če se zaveda, da je zavzel do obdolženca ali do delikta čustven odnos, in ima to pred očmi, ko izreče kakršenkoli zaključek. Vendar pa obdolženec pri tem ne sme občutiti preisko- valčevega ponašanja kot hladnega, odbijajoč odnos, ki bi postavljaj obdolženca v ponižujoč položaj od vseh zaničevanega hudodelca. Vsako, še tako težko priznanje mora pre- iskovalec sprejeti z razumevanjem in pri tem ne sme pokazati, da se mu hudodelec gnusi

ali smili, da sta mu ogabna tako delikt kot hudodelec. To se pravi, da mora preiskovalec obvladati svojo mimiko in si nadeti masko, ki je primerna določeni situaciji.

Ena pglavitnih preiskovalčevih lastnosti mora biti primerna radovednost. Tu ni mišljena radovednost v patološkem pomenu, ki se izraža v pretirani bolestni radovednosti. Mišljena je prirojena ali pa privzgojena lastnost, ki vztrajno teži po novih in novih odkritjih, ki žene človeka, da vztrajno išče resnico, to se pravi, pravega storilca kaznivega dejanja, nagibe in okoliščine, ki so vplivale nanj, da je storil kaznivo dejanje.

Dober preiskovalec mora biti nadalje zelo temeljito splošno in strokovno izobražen, poleg tega pa mora imeti še bogate življenjske izkušnje, ki jih zna izkoristiti pri svojem delu. Če želi pravilno oceniti storilčevo osebnost, njegove nagibe in reakcije, mora poznati osnovne pojme iz psihologije, ki mu bodo koristili tudi pri ocenjevanju lastnih psiholoških reakcij, da se bo lahko izognil subjektivnemu vrednotenju določene situacije. Objektivno ocenjevanje bo preiskovalca obvarovalo še neke napake, in sicer stereotipnosti v preiskavi. Če ocenjujemo objektivno, tedaj lahko ugotavljamo storjene napake in jih nato skušamo popraviti s tem, da spremenimo osnovno verzijo, da spremenimo način dela, da ponovno analiziramo razpoložljivi material in skušamo ugotoviti, ali se ni pri razlagi vrinila napaka, da spremenimo odnos do obdolženca itd. Takšno vrednotenje nas pripelje do nove izkušnje, in sicer, da ni dobro, če opravljamo neko preiskavo po vnaprej togo določeni šabloni; še manj pa, če opravljamo vsako preiskavo po istem kopitu.

Kakšen naj bi bil preiskovalčev odnos do obdolženca? Na to vprašanje je težko odgovoriti, kajti odnos ne more biti do vsakega obdolženca enak, niti ni nujno enak med potekom preiskave do istega obdolženca. Oceno, kakšen bo odnos med preiskovalcem in obdolžencem, mora večidel podati preiskovalec sam. Ocena mora sloneti na že omenjenih kriterijih, do katerih se preiskovalec dokoplje na podlagi izkušenj, splošne in strokovne izobrazbe ter poznanja psihologije osebnosti. V glavnem pa lahko trdimo, da ni dobra nobena skrajnost, to je niti skrajna popustljivost niti pretirana strogost, ki meji že na surovost.

IV.

V dosedanjih poglavjih smo si ogledali, kateri mehanizmi vplivajo na preiskovalčevo ponašanje v odnosu do obdolženca. Sedaj pa bi si ogledali mehanizme, ki delujejo pri ob-

dolžencu in uravnavajo njegovo ponašanje v odnosu do preiskovalca.

Kdo so obdolženci? Ali so posebna kategorija ljudi s posebno psihofizično strukturo, ki jim je prirojena in je zato neizogibno, da bodo v svojem življenju prej ali slej prišli v konflikt z družbo in postali družbeno nevarni elementi? O tem je bilo napisanih že mnogo razprav. Nekateri trdijo, da je kriminalnost prirojena, celo dedno pridobljena lastnost. To je dokaj udobna ugotovitev: »Rodil se je kot hudodelec in kaj nam je drugega storiti, kot da ga izločimo iz družbe. Kaznujmo ga! Če se bo poboljšal, je prav, če se ne bo, pa ga kaznujmo tako, da bo družba varna pred njim čim dalj časa!«

Drugo gledanje na kriminalnost pa pravi, da lahko postane vsak človek »hudodelec«, če ga okolje tako rekoč prisili v protidružbeno dejavnost. V vsakem človeku je nagnjenje, ki ga lahko v »ugodnih« okoliščinah privede do hudodelstva. Šli bi predaleč, če bi še nadalje razlagali, zakaj in kako postanejo ljudje hudodelci, ker to ni namen našega članka. Važno je to, da je hudodelec človek, ki so ga okoliščine in psihofizična nagnjenja pripeljala do tega, da njegovo ponašanje ne ustreza pravnim, moralnim in etičnim normam neke družbe. Hudodelec ne reagira pravilno, torej je možnost, da ga naučimo reagirati pravilno; v tem bi moral biti smisel »kaznovanja«. To je mnogokrat težavna pot v resocializacijo, ki pa se začne tako rekoč takoj po storjenem in odkritem deliktu. Brž ko je delikt odkrit, ga komentira vsaj njegova najbližja okolica. Navadno se ljudje zgražajo, ugibajo, kdo bi bil storilec, ga psujejo itd. Nato pride na kraj delikta kriminalist, ki lahko nehote izreče svoje mišljenje o deliktu in storilcu, a ljudje ga sprejmejo kot »uradno« mnenje, ki se širi od ust do ust, zraven pa se začetna verzija navadno zelo spremeni, kajti na poti od osebe do osebe je bilo marsikaj dodano. Po navadi je končna verzija napihnjena in v njej nastopa hudodelec, ki je ovenčan z nekakšno skrivnostno močjo, ali pa je orisan z najbolj črnimi barvami.

Če pridejo vse te govorice na uho storilcu, jih bo sprejel ali z ogorčenjem in s povečanim odporom do družbe, ali pa bo celo ponosen, da se o njem toliko in tako govori, čeprav javnosti ni znan kot storilec. Niti prva niti druga reakcija ne vpliva na storilca v smeri olajšanja resocializacije.

Kriminalist nato zbira različne podatke, ki bi mu mogli pomagati pri odkrivanju storilca. Če so podatki zadostni in lahko že rabijo za dokaz, tedaj storilca zapre in pripravi material za končno obravnavo. Toda po navadi to ne gre tako gladko. Navadno zbrani

material samo obremenjuje eno ali več oseb. Če zahtevajo okoliščine, bo ena ali več oseb priprtih, to se pravi, da še niso storilci, ampak samo osumljenci. V enem in drugem primeru je skupno to, da so storilci ali osumljenci nasilno postavljeni v novo situacijo, iztrgani so iz okolja, v katerem so doslej živeli.

Vsekakor bodo psihične reakcije drugačne pri storilecu kakor pa pri osumljencu, ki ni kriv niti nima nič skupnega s pravim storilcem. Vendar je včasih ponašanje nedolžne osebe zelo podobno ponašanju storilca, kar zavede preiskovalca do napačnih zaključkov. O tem bomo govorili še na drugem mestu. V obeh primerih pa lahko govorimo o obrambnih mehanizmih, ki se izoblikujejo pri obdolženih osebah.

S tem, da je bil obdolženec prisilno iztrgan iz običajnega okolja in postavljen v novo situacijo, to se pravi, da je zaprt, je izgubil velik del lastne kontrole nad nastalo situacijo. Ne more več v tolikšni meri uravnati svojih odnosov do soljudi, kakor je to lahko delal na prostosti. Prisiljen je občevati s tujimi ljudmi, o katerih ve, da žele dokazati njegovo krivdo in ga kaznovati, to se pravi, mu omejiti za daljši ali krajši čas svobodo delovanja. Tega pa si obdolženec zavestno ne želi (razen v primerih, ko podzavestno, lahko pa tudi zavestno, želi biti kaznovan). Če je storilec odkrit in zaprt kmalu po kaznivem dejanju, tedaj je njegova obramba še vedno na stopnji zavesti. Zagovor sloni na boljši ali slabši zgodbi, ki naj dokaže njegov alibi in s tem nedolžnost. Sama zgodba pa je sestavljena iz več delov, od katerih so nekateri lahko resnični, drugi pa delno resnični, in še iz delov, ki so povsem neresnični. Celotna zgodba je plod obdolženčeve razumske dejavnosti, to se pravi, njegove zavestne psihične dejavnosti. Zgodbo se je naučil »na pamet« in mora zelo paziti, da se med preiskavo ne »zareče«. Tu mu pomaga njegova podzavest, ki sprejme »naučeno« zgodbo v celoti ali delno, in zgodba postane s tem sestavni del obdolženčevega psihofizičnega reagiranja na vse, kar je v zvezi z deliktom. Spajanje zavestnega s podzavestnim gre v nekaterih primerih tako daleč, da začne obdolženec verjeti v zgodbo, ki jo je sam zavestno sestavil. Podoben proces pronicanja zavestne obrambe v podzavest se dogaja, če je obdolženec zaprt in je le poredkoma klican na zaslišanje. To se pravi, da že sam zapor utrjuje in oblikuje obdolženčeve obrambne mehanizme.

Pri storilecu, ki ni razkrit in zaprt kmalu po storjenem deliktu, ne poteka ta proces tako hitro. Če preteče od tedaj dalj časa, začne strah pred odkritjem in s tem pred

kaznovanjem popuščati. To se pravi, da popušča tudi napetost, ki jo povzroča strah. Storičeva pozornost se obrne v drugo smer, ni več zavzeta z možnostjo odkritja in obrambe in zato ostane na ravni zavesti in predzavesti. Počasi pa posamezne nadrobnosti tudi tu obledijo.

Iz tega vidimo, kako važno je, da preiskovalec temeljito pripravi ves material že za prvo zasliševanje, ki mu lahko nudi največ novega za uspešno rešitev zadeve. Že pri prvem zaslišanju lahko obdolženec, ki je v resnici kriv, vidi, koliko dokaznega gradiva je zbranega proti njemu, katere točke njegove zgodbe so slabše, tako da jih lahko previdno opusti ali delno spremeni. Začne pa še tudi proces poglobljanja, ki se med posameznimi zaslišanji končno tesno poveže s podzavestnimi obrambnimi mehanizmi.

Isto velja za obdolženca, ki ni kriv. Obdolžen je delikta, o katerem je poučen iz pripovedovanja drugih, ali je bil po storjenem deliktu navzoč na kraju dejanja kot vsi drugi radovedneži, ali pa, kar je zelo redko, ne ve ničesar o deliktu. Če obdolženec ni bil navzoč na kraju dejanja in tudi ničesar ni slišal o deliktu, je preiskava navadno olajšana in se že pri prvem zaslišanju lahko ugotovi nedolžnost. Če je bil obdolženec navzoč na kraju dejanja ali je o deliktu slišal govorice, pa lahko nepravilno zasliševanje privede do tega, da postaja ponašanje zlasti čustveno omahljivega obdolženca vedno bolj podobno ponašanju pravega krivca. Med zasliševanjem izve obdolženec iz vprašanj vedno več nadrobnosti o deliktu in če nima nespornega alibija, kot trdnega dokaza o nedolžnosti, bo tudi on začel graditi zgodbo, ki naj bi ga rešila obtožbe. Tudi ta zgodba je sestavljena iz delov, ki so resnični, delno resnični in izmišljeni. Delno resnični in izmišljeni deli pa vsebujejo prav gotovo slabe točke, ki jih preiskovalec lahko opazi in zato povečajo njegov sum, da je obdolženec pravi krivec. Sedaj se lahko začne tudi pri tem obdolžencu poglobljanje iz zavesti v podzavest. Vedno težje je ugotoviti resnično stanje iz samega zasliševanja in obdolženčevega ponašanja. V takšnih primerih se njegova nedolžnost izkaže samo, če dobimo nov material, ki kaže na to, da je storilec kakšna druga oseba, ali pa moramo obdolženca izpustiti zaradi pomanjkanja dokazov, vendar sum, čeprav ne utemeljen, le ostane, kar vsekakor slabo vpliva na nadaljnje duševno stanje izpuščenega obdolženca. Bolj redko se zgodi, da je obdolženec po nedolžnem kaznovan.

To vrsto obrambnega mehanizma lahko zasledimo v večji ali manjši meri skoraj pri vseh obdolžencih. Pri nekaterih je proces hitrejši, pri drugih pa traja dalj časa.

Nikakor ni mogoče vnaprej določiti, kateri obrambni mehanizmi bodo prevladali pri obdolžencu. V glavnem lahko rečemo, da bodo pri podpovprečno inteligentnih in debelih tudi obrambni mehanizmi primitivni, ustrezali bodo obdolženčevi inteligentnostni ravni. Dva takšna primitivnejša tipa obrambnih mehanizmov sta regresija in zanikanje. Obdolženčevo ponašanje, ki reagira regresivno, je videti na prvi pogled kot norčevanje iz preiskovalca. Odgovori nimajo prave zveze s preiskovalčevimi vprašanji. Obdolženec ne pozna pomena pojmov, ki so v vsakdanji rabi, njegovo ponašanje je bolj podobno reagiranju otroka kot pa odrasle osebe. To ni zavestna reakcija (vsaj po navadi ne) prebrisane igralca, ki se posmehuje, temveč je to reagiranje človeka, ki umsko ni dorasel trenutni situaciji in se drugače pač ne zna ponašati.

Regresivno ponašanje je največkrat povezano z zanikanjem. Obdolženec poleg tega, da se vede otročje, še vztrajno taji, čeprav so mu predloženi popolni dokazi. Zanika storjeni prestopki, pravi, da ga ne bi bil zmožen storiti, ne verjame, da je bil prestopki, katerega je obdolžen, sploh kdaj storjen, in ga v resnici preganjajo, iz kdo ve kakšnih drugih vzrokov, ali pa je zaprt, ker se hoče kdo maščevati nad njim. Obdolženec, ki tako reagira, zanika resničnost, beži pred njo, ker mu je nevarna, a se ji ne zna drugače umakniti, kakor da jo kratko in malo ne prizna.

V preiskavi zoper Z. B., ki je bila osumljena, da je zastupila sestro K. A., je psiholog uporabil poleg drugih psiholoških metod tudi Yungov asociacijski preizkus. Osumljenka je na besede, ki so bile tesno povezane z načinom uboja, izjavljala, da ne pozna njihovega pomena, čeprav so bile značilne besede vzete iz zapisnikov prejšnjih zaslišanj in jih je sama rabila v povsem smiselni stavkih. Ko ji je psiholog pojasnil, da se ravno s tem, ko noče poznati pomena teh besed, sama izdaja, je dejanje kmalu priznala. Toda pred sodiščem je prevzela spet stari način obrambe. Vse je preklicala in celo zanikala, da bi bila v zaporu skupaj z drugimi ženskami in da se je z njimi pogovarjala o načinu obrambe. Ostali psihološki preizkusi in razgovori z osumljenko so pokazali, da je Z. B. duševno zaostala. Duševna zaostalost je bila tudi vzrok, da je njena obramba slonela na primitivnem mehanizmu regresije in zanikanja.

Kot obrambni mehanizem se lahko pojavi pri obdolžencu tudi projekcija. Obdolženec se zaveda krivde, toda storjeno dejanje opravičuje pred samim seboj in zmanjšuje občutek krivde s tem, da poudarja napake drugih ljudi, da pripisuje vse negativne psihične

lastnosti, ki jih ima on sam, drugim ljudem in pri tem seveda tudi preiskovalcu. Mnogokrat jih pri drugih celo povečuje. S tem se obdolženec postavlja na višjo moralno in etično raven, oziroma vse druge ljudi moralno in etično degradira na svojo raven. V sicer napačni sodbi, da drugi niso nič boljši od njega, najde obdolženec moralno opravičilo za storjeno kaznivo dejanje in za trdovratno tajenje v preiskavi.

Obdolženec D. A. je takoj v začetku zavrnil sodelovanje s psihologom. Zatrjeval je, da ne bo ničesar govoril, dokler ne pride pred sodnika. Psiholog je to ponašanje takoj delno pravilno ocenil. Menil je, da so se morale zgoditi v postopku z obdolžencem napake. Kaj kmalu je psiholog pripravil obdolženca do živahnega pogovora in obdolženec mu je obljubil, da bo sodeloval še v nadaljnjih psiholoških poskusih. Toda drugi dan, ko bi moral pripovedovati zgodbe pri TAT-testu, spet ni hotel sodelovati. Tretji dan je po daljšem uvodnem razgovoru privolil v sodelovanje. Po psiholoških preskusih pa je v spretno vodenem nevezanem pogovoru razkril vzroke, zakaj ni hotel sodelovati. Psiholog se je prepričal, da je bila njegova prvotna ocena glede napačnega postopka z obdolžencem pravilna. V obdolženčevem pripovedovanju pa je našel še nov element, ki je vplival na to, da ni hotel sodelovati. Obdolženec je med drugim dejal: »Prihajajo k meni in me žalijo, delajo pa se tako, kot da bi bili dobri. Samo v oči jih pogledam, pa že vidim, kakšni so.« Iz teh besed je psiholog sklepal, da obdolženec projicira svoje negativne lastnosti (v glavnem agresivnost) na preiskovalne organe, sam sebi pa teh lastnosti ne prizna.

Ni tako redek pojav, da opazimo pri obdolžencu neko nerazumljivo uporno ponašanje proti preiskovalcu in vsem drugim državnim organom, s katerimi pride v stik. Takšen obdolženec reagira na vsak najmanjši pritisk, ki ga izvaja nad njim katerikoli državni organ, s pasivnim ali aktivnim uporom, vedno je na »bojni nogi« z vsakim, ki zanj predstavlja avtoriteto. Preiskovalec, ki bo proti takšnemu obdolžencu uporabil kakršenkoli še tako neznamen pritisk, lahko takoj preneha s preiskavo, kajti obdolženec ne bo hotel odkritosrčno sodelovati. Mnogokrat pa preiskava uspe, če zamenja prejšnjega strogega preiskovalca nov preiskovalec, ki se približa obdolžencu kot človek človeku, ga razume in najde zanj toplo besedo. Odpor proti avtoriteti je po navadi plod nepravilne in pretirane avtoritativne vzgoje staršev ali vzgojiteljev do otrok, ki se pozneje lahko prenese na vsakogar, ki predstavlja odraslemu avtoriteto. Vsaka pretirana strogost, nepravilna pre-

iskava in morda še zaničljiv ali zasmehljiv odnos katerekoli osebe, ki pride v neposreden stik z obdolžencem, kateri trpi za kompleksom odpora proti avtoriteti, bo v veliki meri poglobila odpor in tako tudi zmanjšala možnost njegove resocializacije.

S., ki je ubil dva brata Bosanca, je v preiskavi trdovratno tajil. Ko so ga iz varnostnih razlogov premestili v ljubljanske zapore in je tako prišel v roke novemu preiskovalcu, je dejanje po daljšem kontaktu z novim preiskovalcem priznal. Značilne so njegove besede: »Nikoli ne bi tega dejanja priznal, če bi ne še dalje zasliševali preiskovalci v Postojni, pa tudi če bi mi rezali kožo.« Preiskovalec iz Postojne je nad obdolžencem večkrat kričal in se je postavljal na stališče vzvišene osebnosti, ki gleda v S. gnusno, od vseh ljudi zavrženo osebo — kriminalca. Posledica je bil odpor, ki ga ne bi mogli zlomiti, tudi če bi mu »rezali kožo«. Drugi preiskovalec je s svojim razumevajočim ponašanjem počasi odpravil napako prvega in si pridobil ne samo zaupanje »zakrknjenega« hudodelca, ampak je sprožil v S. potrebo po tem, da se v preiskovalčevih očeh do neke mere rehabilitira in mu je orisal celotno življenje, ki ga je že v zgodnji mladosti gnalo na kriminalno pot. S to izpovedjo in priznanjem pa je S. sprostil še napetost, ki ga je težila od dneva uboja pa preko borbe s preiskovalcem vse do dneva priznanja.

Važno je tudi predhodno zaslišanje in prihod v zapor. V mnogih primerih aretirance

zaslišujejo na postajah LM, jih obkladajo z raznimi psovkami in dokaj surovo ravnaajo z njimi. Isto se dogaja pri prevozu v zapor. Spremljevalec ravna z aretirancem kot z osebo, ki ji je delikt že dokazan. Neredko izvajajo na aretiranca pritisk, da bi dejanje priznal, in bi tako pripeljali na tajništvo za notranje zadeve ne samo aretiranca, temveč tudi njegovo priznanje. Takšno ravnanje z osebo, ki je šele osumljena nekega dejanja, vsekakor ni pravilno. Posledice lahko kaj kmalu ugotavlja preiskovalec v preiskavi, ko ne more dobiti s preiskovancem pravega stika. Pri tem pa nastaja vprašanje, ali bo preiskovalec uspel najti pravi vzrok obdolženčevega nesodelovanja in ga toliko sprostiti, da bo začel sodelovati.

Iz tega kratkega pregleda nekaterih psihičnih reakcij obdolženca v preiskavi lahko zaključimo, da je psihologova pomoč koristna ne samo za preiskovalca, marveč tudi za obdolženca. Preiskovalec, ki ni psihološko izobražen, bo mnogokrat zelo težko našel prave vzroke, ki pogojujejo način obdolženčevega ponašanja. Ker ne bo poznal vzrokov ponašanja, bo njegov odnos do obdolženca večinoma nepravilen in pogosto stereotipen. To se pravi, da bo proti obdolžencem, ki so agresivni, vedno izvajal pritisk. Proti obdolžencem, ki sicer niso agresivni in pasivno taje, pa bo izvajal bodisi pritisk, bodisi delno popuščanje, ki bo mogoče kombinirano z začasnim pritiskom, bodisi blag postopek. Zaradi nepravilnega postopka pa trpita obdolženec in preiskava.

Literatura:

David Abrahamsen: *Crime and the Human Mind*, New York 1945.
August Vollmer: *The Criminal*, Brooklyn 1949.
Hans von Hentig: *Crime, Causes and Conditions*,

New York and London 1947.

Roy Schafer: *Psychoanalytic Interpretation in Rorschach Testing*, New York 1954.

Enrico Altavilla: *Psicologia giudiziaria*, Torino 1948.

A Comment upon the Relation Between the Inquirer and the Tried

By Teodor Košir

The knowledge of psychology should help the inquirer to understand the psycho-physical reactions of the accused, but it is just as important that the inquirer correctly explains his own reaction, which has an equal influence on the right or wrong course of the trial.

The inquirer looks in his work for personal satisfaction and certainty. Uncertainty, failure of work, wrong estimation, etc., which might be caused by an unjudicious superior, are factors which might be expressed in the relation between the inquirer and the tried; they contribute to a wrong course of the trial. The superiors' or the public opinion may exert a suggestive influence on the inquirer who can give to the trial a direction to satisfy the opinion of the superiors or of the public.

Subconscious reaction of both the inquirer and the tried exert an influence on their mutual relation. Many unsolved conflicts and various influences of their past determine their behaviour. The crucial point is that the inquirer knows, which typical behaviour is prevalent at a given moment.

Under the circumstances of the trial, various defense mechanisms arise in the accused. A wrong trial may arouse defense mechanisms even in an accused who is not guilty. The behaviour of such a person might be very similar to the behaviour of the perpetrator, and this renders the objective establishment of the truth more difficult.